

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา เทศบาลตำบลศรีถ้อย
ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่งแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้านเช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom)

ได้มีผู้ความหมายดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๓๙ : ๒) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมา จากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในการตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตน เรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุก เป็นแก่นของชุมชนที่จรโลง ความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผน การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของภูมิปัญญาของชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพการปรับตัว และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้คือการบอกวิชาความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใดแต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต คือ การเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว และใช้การถ่ายทอดโดย

๑. ใช้วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนทำให้เข้าใจแล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม
๒. ใช้วิธีปฏิบัติจริงคือฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิต แล้วนำไปปฏิบัติจริงและปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญ เพราะผลงานที่ใช้ดำรงชีวิตได้ ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงนำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น

กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว เป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่าง ผู้รู้ทั้งหลายมักเห็นมาก จะไม่แพร่พรายให้ผู้อื่นๆรู้ ที่เป็นอย่างนี้ เพราะสาเหตุหลายประการคือ

๑. กลัวการแก่งแย่งกันทำมาหากินโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่จะต้องทำผลผลิตเพื่อค้าขาย
๒. กลัวเรื่องชื่อเสียง เกียรติภูมิ และกลัวคนอื่นขโมยภูมิปัญญา ถ้าถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นแล้ว เขาทำดีกว่าเจ้าตำรับก็จะมีชื่อเสียง
๓. มีความเชื่อและถือสัจจะจาก ปู่ ย่า ตา ทวด ที่ต้องการปกปิดเคล็ดลับหรือกลวิธีการผลิต
๔. สื่อและเทคโนโลยียังไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ปัจจุบันนี้กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นขยายไปสู่สาธารณชนทั่วไปบ้างแล้ว อาจเนื่องจากสาเหตุต่างๆต่อไปนี้

๑. ได้รับการกระตุ้นและการสร้างความตระหนักจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานเกษตร ฯลฯ
๒. การถ่ายทอดความรู้ได้รับการตอบแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนจะตั้งราคาวิชาไว้มากน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดวิชาอาชีพนั้นๆ
๓. สื่อต่างๆในปัจจุบันมีมากมายหลายประเภท ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้โดยใช้สื่อต่างๆได้อย่างสะดวกหน่วยงานต่างๆที่ให้การสนับสนุนภูมิปัญญา ก็สามารถถ่ายทอดสืบทอดความรู้ได้อย่างกว้างขวาง
๔. ความจำเป็นในการผลิตทำให้ภูมิปัญญาต้องถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่นๆนอกเหนือจากคนในครอบครัว หรือผู้สืบ สายเลือดเพื่อต้องการเพิ่มผลผลิตสู่ตลาด

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิต ในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตร กับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึงความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการ กองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิด ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของ การจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษา โบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา เชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาเกษตรกรรม

นายกิ ใจวงศ์

นายกิ ใจวงศ์เกิดวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

ที่อยู่ ๑๒๗ หมู่ที่ ๗ บ้านข้าวตาด ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

นายกิ ใจวงศ์ เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เติบโตมากับครอบครัวเกษตรกรกรรมกร จึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านทางด้านการเกษตรจากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ จากนั้นได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเลี้ยงดูครอบครัวโดยใช้เทคนิคและวิธีการแบบดั้งเดิม ประกอบได้เรียนรู้ สร้างสรรค์ ความคิดใหม่จากการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ พบแนวทางการทำการเกษตรแบบยั่งยืน และพอเพียง อีกทั้งได้รับการส่งเสริมความรู้ให้เข้ารับการอบรมปรับปรุงโครงสร้างดิน จึงได้ผันจากการทำสวนลื่นจีเพียงอย่างเดียวมาเป็นการทำไร่นาสวนผสมที่มีกิจกรรมต่าง ๆ คือ การปลูกไม้ผล เช่น ลื่นจี กระท้อน นานาข้าว เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงวัว เลี้ยงเป็ดและไก่ และขณะนี้กำลังขยายผลดังกล่าวสู่กลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน เส้นทางชีวิตที่มาจากความขยัน อดทนและต่อสู้ ทำให้การทำการเกษตรของนายกิ ใจวงศ์ ประสบผลสำเร็จ และช่วยให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข

นายกิ ใจวงศ์ มีความรู้ ความสามารถในการทำเกษตรแบบผสมผสาน และยั่งยืน จนที่เป็นยอมรับของกลุ่มเกษตรกร ที่สามารถศึกษา ฝึกฝน จนเกิดความชำนาญ อีกทั้งยังได้รับการยกย่องจากกรมส่งเสริมการเกษตรให้เป็นเกษตรกรดีเด่น จังหวัดพะเยา และสวนของนายกิ ใจวงศ์ ยังได้มีหน่วยงานเข้าเยี่ยมชม การเรียนรู้การทำเกษตรแบบผสมผสานถือได้ว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมที่ดีทีเดียว

ผลงาน

๑. ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดพะเยา
๒. ได้รับรางวัลหนึ่งฟาร์ม หนึ่งตำบล
๓. ได้รับการยกย่องเป็นเกษตรกรดีเด่น ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
๔. ชนะเลิศลำดับที่ ๓ การประกวดสวนลื่นจี ได้รับคัดเลือกให้เป็นแปลงสาธิตตำบลศรีถ้อย
๕. ได้รับรางวัลชมเชยในการประกวดลำไย
๖. ได้รับรางวัลหมอดินอาสาดีเด่น ประจำตำบลศรีถ้อย
๗. ประธานกลุ่มทำไร่ศรีถ้อย
๘. ได้รับการยกย่องเป็นฟาร์มปลา ปลอดภัยจากกรมประมง

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเข้าเยี่ยมชมสวน และกลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่เข้ามาเรียนรู้การทำเกษตรแบบผสมผสานอย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาอุตสาหกรรม

นางสายลุน ตาสุนทร

นางสายลุน ตาสุนทร เกิดวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

ที่อยู่ ๑๕๕ หมู่ที่ ๑๑ บ้านต้นผึ้ง ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

นางสายลุน ตาสุนทร จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ บ้านต้นผึ้ง ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจจังหวัดพะเยา สมรสกับนายศรีลา ตาสุนทร ซึ่งปัจจุบันนายศรีลาตาสุนทร ได้เสียชีวิตไปแล้ว และมีบุตรจำนวน ๓ คน ด้วยอาชีพเกษตรกรและการขาดผู้นำครอบครัว ทำให้ฐานะยากจน แต่นั่นไม่ใช่อุปสรรคในชีวิตของนางสายลุน เป็นคนขยันทำงานทุกอย่าง ด้วยความอดทน แม้ต้องหาเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ชีวิตในวัยเด็กช่วยบิดามารดาทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ตักน้ำ ตำข้าว และทำกับข้าว ด้วยความสนใจใฝ่เรียนรู้ จึงทำให้ได้รับการสืบทอดการทำน้ำปู อันเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจจึงให้การทำน้ำปูนี้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ อีกทั้งนางสายลุน ตาสุนทร ยังได้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มผลิตน้ำปูบ้านต้นผึ้ง อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยมีสมาชิกเริ่มแรกทั้งหมด ๒๗ คน ปัจจุบันน้ำปูยังเป็นสินค้า otop ที่ทำชื่อเสียงให้กับตำบลศรีถ้อย เพราะสามารถนำไปประกอบอาหารได้หลากหลาย จนเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน และสามารถส่งออกไปทั่วประเทศอีกด้วย

ต่อมานางสายลุน ตาสุนทร สุนทร ร่วมกับนายธรา ศรีใจดีบ ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตน้ำปูบ้านต้นผึ้งขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อกำจัดปู ซึ่งเป็นศัตรู ต้นข้าว โดยไม่ต้องใช้สารเคมี จนถึงขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการผลิตน้ำปู กากของน้ำปูยังนำไปใช้ประโยชน์เป็นปุ๋ยตามธรรมชาติ น้ำปู เป็นเครื่องปรุงรสของคนพื้นเมืองภาคเหนือ คล้าย ๆ กะปิ ซึ่งทำจากปูนาสด จะมีสีดำ เหนียวข้น โดยในการประกอบอาหารจำพวกยำหรือตำทางภาคเหนือมักใส่น้ำปูเพื่อเพิ่มรสชาติของอาหาร เช่น ตำกระท้อน ตำส้มโอ ตำน้ำพริกน้ำปูและยำหน่อไม้ ตำกระท้อน ตำส้มโอ ตำน้ำพริกน้ำปูและยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้เป็นอาหารดั้งเดิมของคนเหนือ โดยมักจะทำน้ำปูในฤดูฝนหรือฤดูทำนาเพื่อไว้ใช้ในการปรุงอาหารได้ตลอดทุกฤดูกาล รวมถึงเป็นของฝากได้อีกด้วย และเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น อุปกรณ์ในการผลิต เครื่องยนต์สำหรับใช้ประกอบกับเครื่องมือในการบดปุ๋ยและส่วนผสม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ใจ ผลักดันให้เป็นสินค้า OTOP ในระดับ ๔ ดาว พร้อมทั้งมอบถังบรรจุน้ำปู และได้รับใบรับรอง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จากอุตสาหกรรมจังหวัดพะเยา เมื่อมีผู้บริโภคสินค้ามากขึ้นและมีการสั่งซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้น ทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาแม่ใจ จึงได้เข้ามาสนับสนุนให้เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

โดยการผลิตน้ำปูจะต้องมีส่วนประกอบ ดังนี้

๑. ปูนา
๒. ใบตะไคร้ (นำมาดับกลิ่นคาวของปู)
๓. ใบข่า
๔. ใบมะกอก (ทำให้มีสีดำ)
๕. ใบขมิ้น (ทำให้มีกลิ่นหอม)
๖. ใบฝรั่ง (ช่วยทำให้น้ำปูแข็งตัวจับกันเป็นก้อน)
๗. เกลือ

วิธีทำ

๑. นำปูที่ได้มาล้างให้สะอาด นำปูและส่วนผสมทั้งหมดไปต้มให้ละเอียด จะได้น้ำผสมจากปู

๒. นำน้ำที่ได้มากรองเอากากออกให้เหลือแต่น้ำ นำมาทำให้เน่าในกระทะที่เตรียมจะใช้เคียว โดยใช้เวลาประมาณ ๖ ชั่วโมง

๓. เมื่อได้ครบตามเวลาแล้ว นำไปเคียวด้วยไฟไม่อ่อนมากหรือแรงมากจนเกินไป ใช้เวลาประมาณ ๖-๑๖ ชั่วโมงแล้วแต่ปริมาณน้ำที่ได้จากการหมักว่ามากหรือน้อย และเคียวไปจนกว่าน้ำปูจะแห้งเป็นก้อนแล้วกลายเป็นสีดำ

๔. เมื่อน้ำปุ๋ยที่ได้เริ่มเย็นตัว แล้วตักใส่ภาชนะ เพื่อเตรียมการบรรจุและจำหน่าย

น้ำปุ๋ย ของบ้านต้นผึ้ง เป็นน้ำปุ๋ยที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งทำจากปุ๋ยนาสต เป็นการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้กินนาน ๑ - ๒ ปี ไม่มีสารเคมีเจือปน ไม่ใส่สีผสมอาหาร และสามารถนำไปเป็นเครื่องปรุงรสของอาหารที่หลากหลาย ทำให้อาหารมีรสชาติที่แปลกใหม่ออกไป

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

นางสายลูน ตาสุนทร ได้ถ่ายทอดการทำน้ำปุ๋ยและเทคนิคการทำน้ำปุ๋ยให้แก่สมาชิกผู้ร่วมกลุ่มผลิตน้ำปุ๋ย ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา รวมถึงเป็นวิทยากรให้กับกลุ่มนักศึกษาดูงาน แก่กลุ่มเยาวชนและลูกหลานในหมู่บ้าน อันจะนำไปสู่การสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านอาหารและโภชนาการที่สูงและอุดมคุณค่าของสมุนไพร

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาการแพทย์ไทย

นางสายรุ้ง ตินราช

นางสายรุ้ง ตินราช เกิดวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑
ที่อยู่เลขที่ ๒๖/๑ หมู่ ๒ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ประวัติการศึกษา

- มัธยมศึกษาตอนปลาย ที่โรงเรียนผู้ใหญ่ มหาวีรานุวัตร จังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๒๙
- ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประเภท เภสัชกรรมไทย ใบอนุญาตที่ พท.ภ.๒๐๕๐๐ พ.ศ.๒๕๔๘
- วุฒิมหาบัณฑิต สาขาการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ.๒๕๕๒

ผลงาน

- ได้รับรางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นสาขาการทำงานด้านการแพทย์แผนไทย ในชุมชนอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ประจำปี ๒๕๕๐
- ได้รับรางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่น สาขาการเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อในชุมชนจังหวัดพะเยา ประจำปี ๒๕๕๔
- ได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรอบรมลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดพะเยา โครงการอบรมลูกเสือชาวบ้านเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ปี ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน
- ได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรชุมชนระดับอำเภอ ด้านการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และสุขภาพจิตในชุมชนปี ๒๕๕๒
- ได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรชุมชนระดับอำเภอ ด้านการควบคุมป้องกันและการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ดีเด่นระดับอำเภอ
- ได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรชุมชนระดับอำเภอด้านการดูแลผู้ป่วยที่บ้านเกิดปี ๒๕๕๒
- ได้รับเกียรติบัตรดีเด่นการปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาสังคม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๘
- ได้รับเกียรติบัตรดีเด่น “หมอไทยดีเด่นระดับจังหวัด” ๕๐ ปี กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘
- ได้รับประกาศเกียรติคุณแพทย์ประจำตำบล ชั้นที่ ๒ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จากกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๘
- ได้รับคัดเลือกเป็น “ผู้หญิงเก่ง” เนื่องในวันสตรีสากล จากพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๙
- พื้นที่บ้านต้นตะเคียนหมู่ที่ ๒ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลศรีถ้อยอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาตั้งแต่วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

- เป็นแกนนำผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพ ศูนย์ภูมิปัญญาพื้นบ้านบ้านต้นตะเคียน ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๙
- เป็นแกนนำและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการวัดโพธาราม ตั้งแต่วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๙

ผลงานที่น่าสนใจ

การงานการอบไอน้ำสมุนไพรพื้นบ้านต่อความยืดหยุ่นของร่างกาย

ความเป็นมาและความสำคัญ

อาการเมื่อยล้าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างจากการทำงานทุกชนิด โดยเฉพาะการที่ต้องออกแรงมาก เช่น การแบ่งงานยกของหนักหรือการนั่งทำงานเป็นเวลานาน การทำงานต้องอาศัยการหดตัวของกล้ามเนื้อจึงจะเกิดแรงตามที่ต้องการได้ ร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยกระดูกข้อต่อที่มีกล้ามเนื้อเกาะอยู่ เมื่อกล้ามเนื้อหดตัว ข้อต่อจะเคลื่อนไหวในทิศทางต่างๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อต่อนั้น ทำให้เกิดการงอ การเหยียด การหมุนรอบข้อต่อ ทำให้มนุษย์หายใจได้ กินอาหารได้ เดินได้ นั่งได้ ยืนได้ รวมทั้งทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันและการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพและจากการทำงาน ถ้าเดินช้าทำให้เมื่อยล้า เกิดเป็นอาการเจ็บปวดเรื้อรังและปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อกับการทำงานคือการขาดความยืดหยุ่นของร่างกาย

การบรรเทาความเจ็บปวดและเมื่อยล้า ทำได้หลายวิธี บางคนจะใช้วิธีรับประทานยาแก้ปวดประเภทต่างๆ บางครั้งใช้ยาชุด เพื่อให้หายจากอาการโดยเร็ว เพื่อให้สามารถทำงานได้ในวันต่อไป ซึ่งผลจากการใช้ยาแก้ปวด/ยาชุด เป็นเวลานานจะก่อให้เกิดผลเสียต่อร่างกายตามมา ดังนั้นการไอน้ำสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถช่วยลดความเมื่อยล้ากล้ามเนื้อได้ ทำให้ลดการใช้ยาแก้ปวดที่ส่งผลเสียต่อร่างกายได้

สูตรสมุนไพรแม่สายรุ้ง จึงได้นำมาตรวจสอบรายการ ใช้เป็นยาอบสมุนไพรเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นของร่างกาย โดยการศึกษา ร่วมกับ คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบผลการอบไอน้ำสมุนไพรไทยและการอบไอน้ำธรรมดาต่อการเปลี่ยนแปลงความยืดหยุ่นของร่างกายในเพศหญิงที่มีความยืดหยุ่นต่ำหรือปานกลาง

วิธีการศึกษา

- อาสาสมัครเพศหญิงอายุ ๓๐-๔๕ ปี
- ค่าความยืดหยุ่นร่างกายอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำถึงปานกลางจำนวน ๒๖ คน
- มีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อหลังและขาจากการทดสอบโดยการนั่งและกลุ่มยืดหลังน้อยกว่า ๑๒ ชั่วโมงและทดสอบความยืดหยุ่นในน้อยกว่า ๒ ชั่วโมง

กลุ่มที่ศึกษามี ๒ กลุ่ม

- กลุ่มที่ ๑ (กลุ่มควบคุม) อบไอน้ำธรรมดาไม่ใส่สมุนไพรจำนวน ๑๓ คน
- กลุ่มที่ ๒ (กลุ่มทดลอง) อบไอน้ำสมุนไพรพื้นบ้านสูตรแม่สายรุ้ง จำนวน ๑๓ คน

ยาอบสมุนไพรพื้นบ้านสวนแม่สายรุ้ง ส่วนประกอบมีดังนี้

๑. โพล ๒. ขมิ้นชัน ๓. ตะไคร้ ๔. มะกรูด ๕. ใบส้มป่อย ๖. ใบหนาด ๗. ใบเตย ๘. ใบมะขาม ๙. ใบเปกล้า

๑๐. โกรฐจุฬาลัมพา ๑๑. ว่านน้ำ ๑๒. ใบพลับพลึง ๑๓. เกลือ ๑๔. การบูร

ผลการศึกษา

กลุ่มที่อบไอน้ำสมุนไพรพื้นบ้านสูตรแม่สายรุ้ง มีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อหลังและขาเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมที่อบไอน้ำธรรมดา

บทสรุป

คือการอบไอน้ำสมุนไพรไทยสูตรแม่สายรุ้งช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อหลังและขาในเพศหญิงที่มีค่าความยืดหยุ่นของร่างกายอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำถึงปานกลางได้ดีกว่าการอบไอน้ำเพียงอย่างเดียว ซึ่งความยืดหยุ่นที่เพิ่มขึ้นอาจเกิดจากผลทางสรีรวิทยาของการใช้ความร้อน เมื่อผิวหนังมีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นทำให้หลอดเลือดมีการขยายตัวการเกิดการไหลเวียนของเลือดบริเวณที่ได้รับความร้อนดีขึ้น กล้ามเนื้อเกิดการคลาย ส่งผลให้มีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ เอ็นและแคปซูลรอบข้อเพิ่มขึ้น อีกทั้งสรรพคุณของโพล ซึ่งมีสรรพคุณบรรเทาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ระวังอาการปวด และผลของขมิ้นชันที่มีลาเวนเดอร์ต้านอนุมูลอิสระ ด้านจุลชีพและด้านการอักเสบ ลดการอักเสบ กลไกต่างๆมีส่วนช่วยลดอาการอาการปวดกล้ามเนื้อ เกิดการผ่อนคลายเป็นผลให้กล้ามเนื้อเกิดการคลาย

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

นางสายรุ้ง ดิณราช มีความขยันหมั่นเพียรมานะอดุสหาหะตั้งใจและทุ่มเทในการปฏิบัติงานจนมีผลงานดีเด่นเป็นที่ประจักษ์ทั่วไป พยายามคิดค้นศึกษาหาแนวทางรูปแบบในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นเสมอ เช่นยาสมุนไพรพื้นบ้านชนิดต่างๆนำมาเข้ายาในการอบ/ประคบ ปอกเข้าและแช่เท้าเพื่อลดการใช้ยาแก้ปวด ชะลออาการชาเท้าของผู้ป่วยได้ ลดอาการปวดเมื่อยได้ดียึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

เป็นแกนนำในการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชนในเขตรับผิดชอบ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ใจและจัดตั้งพัฒนาศูนย์ภูมิปัญญาพื้นบ้านบ้านต้นตะเคียนเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการด้านสุขภาพก่อให้เกิดประโยชน์ในชุมชนเพื่อเป็นสาธารณกุศล อีกทั้งยังได้เป็นวิทยากร เพื่อเผยแพร่ต่อชนรุ่นหลัง เช่น การสอนและสาธิตเรื่องลูกประคบสมุนไพรสมุนไพรพื้นบ้าน แก่นิสิตสาขาวิชากายภาพบำบัดชั้นปีที่ ๒ คณะสหเวชศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยา และได้ร่วมเป็นวิทยากร ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานการแพทย์แผนไทยของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา

-ได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรชุมชน ระดับอำเภอ ด้านการแพทย์แผนไทยในการดูแล
สุขภาพในชุมชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒-ปัจจุบัน

ได้รับรางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่น สาขา การดำเนินงานด้านแพทย์แผนไทย
ในชุมชนอำเภอแม่ใจจังหวัดพะเยา ประจำปี ๒๕๕๑

ได้รับรางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่น สาขาสาขาการเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมโรค
ไม่ติดต่อในชุมชน จังหวัดพะเยา ประจำปี ๒๕๕๔

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาศิลปกรรม

กลุ่มผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อย (การพัฒนาศักยภาพดนตรีพื้นเมืองผู้สูงอายุเทศบาลตำบลศรีถ้อย)

บ้านป่าสักสามัคคี หมู่ที่ ๑๒ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในแต่ละท้องถิ่นที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์สืบต่อไป

ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึง ดนตรีและเพลงที่ปรากฏอยู่ในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชน ชุมชนและภูมิภาค ซึ่งสาระของดนตรีพื้นบ้านจะแสดงถึงภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น และยึดถือปฏิบัติพัฒนาสืบทอดต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่มสังคม และ วัฒนธรรมนั้น ดนตรีพื้นบ้านมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งของชาวบ้านในชุมชน ทางด้านจิตใจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบสังคมของชุมชน

ดนตรีพื้นบ้านมีความครอบคลุมถึงเครื่องดนตรี วงดนตรี บทร้อง ทำนองเพลง สำหรับความเป็นวงดนตรี พื้นบ้านมีลักษณะที่พิจารณาได้ ดังนี้

๑. ดนตรีพื้นบ้านเป็นงานศิลปะดนตรีที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านในชุมชน โดยมุ่งสื่อสารเรื่องราวจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว

๒. ดนตรีมีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ทั้งด้านทำนองเพลง จังหวะ ภาษา เนื้อร้อง และวิธีการบรรเลง ใช้ฉันทลักษณ์ที่ไม่ซับซ้อน

๓. ดนตรีพื้นบ้านเป็นสมบัติของชุมชน คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ทั้งเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อร่วมกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ

๔. ดนตรีพื้นบ้านไม่มีการจดบันทึก มีการสืบทอดกันทางมุขปาฐะ

๕. ดนตรีพื้นบ้าน ปรากฏในรูปแบบของเครื่องดนตรีและวงดนตรี มีบทบาทในการบรรเลงเดี่ยวเฉพาะศิลปินหรือบรรเลงเป็นวง

กลุ่มผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อย นำโดย นายคำ ดวงอุตสา ประธานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อย เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งโครงการพัฒนาศักยภาพดนตรีพื้นเมืองผู้สูงอายุเทศบาลตำบลศรีถ้อยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ

- เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อยมีทักษะประสบการณ์ด้านดนตรีพื้นเมือง
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาสุขภาพด้านอารมณ์ สังคม และปัญญา
- เพื่อเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุในชุมชนสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

โดยศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อย ได้ทำการสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดจากคนในอดีตซึ่งเป็นที่ที่มีคุณค่าและขาดโอกาสในการนำเสนอและถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังเด็ก เยาวชนในพื้นที่ อีกทั้งในพื้นที่เทศบาลตำบลศรีถ้อยได้สืบทอดต่อไป อีกทั้งมีผู้สูงอายุที่มีอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากข้อมูลของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

ดังนั้นศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีถ้อยจึงได้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญา
และมีความสามารถด้านดนตรีพื้นเมืองได้พัฒนาศักยภาพฝึกซ้อมเพื่อทบทวนความรู้ความสามารถและสร้างสรรค์
ความสุขและความสนุกสนานให้กับกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเอง

เพื่อให้มีสุขภาพด้านอารมณ์ที่ดีและช่วยบำบัดโรคและช่วยคลายความเครียดที่เกิดขึ้นและเป็นการส่งเสริม
ให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกในระดับชุมชนและระดับจังหวัดสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุอีกอย่างหนึ่งจึงได้จัดโครงการ
พัฒนาศักยภาพดนตรีพื้นเมืองผู้สูงอายุเทศบาลตำบลศรีถ้อยขึ้นเพื่อพัฒนาความสามารถด้านดนตรีนี้ขึ้น และเพื่อการ
เผยแพร่ สู่รุ่นต่อรุ่นไม่ให้ดนตรีพื้นเมือง หายสาบสูญไปกับกาลเวลาและเพื่อส่งเสริมให้ ส่งรุ่นต่อไป ได้รู้จักการเล่น
ดนตรีพื้นเมือง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขา ภาษาและวรรณกรรม

นายคำ ดวงอุตสา

นายคำ ดวงอุตสา

ที่อยู่ ๔๒/๑ หมู่ที่ ๖ บ้านทุ่งป่าช้า ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ภาษาล้านนาเป็นภาษาถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน คนท้องถิ่น เรียกว่า ตัวเมือง เพราะเป็นภาษาของคนพื้นเมือง เป็นภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในอดีตโดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ ในล้านนานิยมใช้ในการเขียน คัมภีร์หรือธรรม ที่ใช้เทศนาสั่งสอนญาติโยม โดยเขียนร้อยเรียงเป็นผูกๆ เป็นเรื่องราว ตัวเมืองจึงเรียกอีกอย่างว่า ตัวธรรม นอกจากนี้ยังใช้ในการจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ทั้งตำรายาเวทย์มนต์คาถา องค์ความรู้ต่างๆ ในอดีตมักจดบันทึกด้วยภาษาล้านนา ดังนั้น ภาษาล้านนาจึงเป็นภาษาที่สำคัญที่จะนำไปสู่การปริวรรตองค์ความรู้ต่างๆ ของชาวล้านนา ออกจากตำราและคัมภีร์ต่างๆ

ภาษาล้านนาเป็นภาษาท้องถิ่นของชาวล้านนาที่สืบทอดติดต่อกันมาหลายร้อยปี ดังนั้น มรดก ภูมิปัญญาต่างๆ ของชาวล้านนาจึงถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาล้านนา ซึ่งยังคงหลงเหลือและตกทอดมาถึงในยุคปัจจุบันที่ยังคงรอคอย การอ่าน การปริวรรตออกสู่ภาษาปัจจุบัน โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต และตำรายาต่างๆ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ดังนั้นภาษาล้านนาจึงเป็นภาษาที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของชาวล้านนา ที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ เอาไว้ ซึ่งเรื่องราวต่างๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มีความรู้ทางมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

นายคำ ดวงอุตสา จึงได้เล็งถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคามทางสังคม ทั้งยัง การถ่ายทอดความรู้ยังไม่เป็นระบบ การขยายตัวของวัฒนธรรมต่างถิ่น ทำให้เด็กเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจ วัฒนธรรมของตนเอง สถานการณ์คงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เสี่ยงต่อการสูญหาย จึงได้ส่งเสริมและเป็นผู้นำในการรักษาเผยแพร่อุสรณ์หลังต่อไป

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

นายคำ ดวงอุตสา เป็นผู้นำกิจกรรมศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต ประจำทุกวันศุกร์ ในการถ่ายทอด อักษร ล้านนา (ตัวเมือง) ทำให้ผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเก็บรักษาเพื่อถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไป

ก	ข	ค	ด	ม	ง	จ	ฉ	ช	ซ	ญ
ฎ	ฏ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ดฎ	ต	ถ	ท	ธ
น	บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ	ม	ย	ร
ล	ว	ศ	ษ	ส	ห	ฬ	อ	ฮ	อ.ย., หย.	นา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มสภาองค์กรชุมชนศรีถ้อยอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

๑. หลักการ

อาชีพหลักของสมาชิกในชุมชนเทศบาลตำบลศรีถ้อยประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน โดยในปี ๒๕๕๙ สมาชิกในชุมชนตำบลศรีถ้อยประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรจากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ใจ ผลผลิตเกิดความเสียหาย ไม่สามารถทำนาในพื้นที่นอกเขตชลประทานได้เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดภาวะหนี้สินสูงในครัวเรือน ส่งผลกระทบต่อ คนในชุมชน ผู้สูงอายุ เด็กเยาวชน คุณภาพชีวิตที่ลดลง ซึ่งทุกปัญหามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น เกิดจากปัจจัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดภัยแล้งปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามีปริมาณน้อยกว่า ค่ามาตรฐาน และเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ การสร้างความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ป่าเพื่อชะลอน้ำไว้ ขาดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมองไม่เห็นคุณค่า ส่วนการแก้ไขปัญหารอง น้ำทางการเกษตรถูกมองว่าเป็นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดการดูแล ขาดการส่งเสริมในเรื่องการพึ่งตนเองในการจัดการแก้ไขปัญหารองน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีถ้อย เชื่อว่าถ้าสมาชิกในชุมชนมีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำอย่างถูกต้องและร่วมดำเนินการในการแก้ไขปัญหารองน้ำไว้ใช้ในทางเกษตร ปัญหาดังกล่าวจะลดลง

กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีถ้อย ตามระเบียบกองทุนสวัสดิการชุมชนหมวดที่ ๔ ข้อที่ ๑๑(๗) สวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่กำหนดให้ กองทุนดำเนินการหรือสนับสนุนให้สมาชิกกองทุนฯ และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นสวัสดิการระยะยาวให้กับทุกคน โดยรูปแบบกิจกรรมหรือโครงการ จะเป็นรูปแบบ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล กำหนดจัดสวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทุกกิจกรรมเป็นจำนวนเงินไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท/ปี จึงกำหนดจัดโครงการสวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สร้างฝายชะลอน้ำ) กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีถ้อย ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. แก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน ๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างฝายชะลอน้ำ

๒. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
๑. แก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน	๑. มีแผนการดำเนินการสร้างฝายชะลอน้ำจากการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน ๒. มีผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานในแต่ละครั้ง ๓. มีการติดตามประเมินผล ถอดบทเรียนจากการทำงาน ๔. การติดตามประเมินผล เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนา ในการดำเนินงาน
๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างฝายชะลอน้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำห้วยหาญ	๑. สร้างฝายชะลอน้ำที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ๒. การแก้ไขปัญหารองน้ำอย่างยั่งยืน

๓. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ

๑) ประชุมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตร อย่างยั่งยืน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน อุทยานแห่งชาติ กลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนจิตอาสา เพื่อรวบรวมข้อมูลและวางแผนการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

๒) ประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

๓) ประสานภาคีเครือข่าย เพื่อเข้าร่วมโครงการป้องกันปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตร สร้างฝายชะลอน้ำ

๔. กลุ่มเป้าหมาย/ประโยชน์ของโครงการป้องกันปัญหาการขาดแคลน

๑) ฝายชะลอน้ำ ชะลอการไหลของน้ำ

๒) ช่วยดักตะกอน กิ่งไม้ เศษไม้ ดินโคลน ทราบ ทำให้ลำน้ำหลังฝายต้นเขื่อนน้ำไหลช้าลงเก็บกักน้ำทำให้เกิดความชุ่มชื้นในปริมาณฝายชะลอน้ำ

๓) มีน้ำไว้ใช้ในการเกษตรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

๔) ใช้ทำการเกษตรบริเวณใกล้เคียงได้ตลอดทั้งปี เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ ทำสวน

๕) มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ

๕. วิธีดำเนินการและกิจกรรม

๑. วิธีดำเนินการ

๑) ประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมโครงการ

๒) จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์

๓) ดำเนินตามโครงการ

๔) ประเมินผลการดำเนินโครงการ/สรุปผลการดำเนินโครงการ

๒. กิจกรรม

๑) ประชุมเครือข่ายประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ใช้น้ำ เยาวชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและขับเคลื่อนงานตลอดติดตามประเมินผล

๒) สร้างฝายชะลอน้ำ

๖. สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่ต้นน้ำห้วยหาญ หมู่ที่ ๑๐ บ้านผาแดง ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

๗. การติดตามประเมินผล

ติดตามประเมินผลมีฝายชะลอน้ำเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับน้ำในพื้นที่ในช่วงฤดูน้ำหลาก มีแผนการดำเนินงานสร้างฝายชะลอน้ำ และจะดำเนินการช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

๘. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ฝายชะลอน้ำเพิ่มขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และสามารถขยายผลการสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่อย่างยั่งยืน

๒) มีน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภค และไว้ใช้ทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

๓) สามารถดักตะกอนดิน เศษวัสดุ หรืออินดีไม้ให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำในพื้นที่ราบ

